

УДК [343.98:343.7-053.6](477)

Олена Валеріївна ФЕДОСОВА,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності
Харківського національного університету внутрішніх справ*

<https://orcid.org/0000-0002-5577-8333>

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Удосконалення методики розслідування корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми багато в чому залежить від розробки їх класифікації. Однією з головних ознак, яка характеризує криміналістичну класифікацію злочинів, є її цільове призначення [1, с. 74]. На даний час криміналістична класифікація корисливо-насильницьких злочинів, що вчиняються неповнолітніми, знаходиться у стадії розробки. Крім об'єкту посягання вона враховує чинники, пов'язані зі специфікою злочинної діяльності неповнолітніх, появою нових способів вчинення та приховування даної категорії злочинів. Криміналістична класифікація злочинів, що вчиняються неповнолітніми, має будуватись із урахуванням найбільш значущих з точки зору дослідження механізму злочинної діяльності елементів, які можуть виступати класифікаційними підставами, до яких вважаємо доцільним віднести: особу злочинця, потерпілого, предмет посягання, обстановку вчинення злочину, елементи діяльності щодо підготовки та приховування злочину, а також його наслідки.

Передусім, доцільно визначити якості, що визначають особу злочинця (стать, вік, фізичні і психічні властивості, місце народження, місце проживання, місце роботи, родинні, дружні та інші зв'язки і т. ін.). За кількістю учасників можуть бути розділені на вчинені одноосібно і групою осіб. За віком учасників можуть бути: вчинені неповнолітніми або групами змішаного складу. За статтю корисливо-насильницькі злочини здійснюються як чоловіками, так і жінками.

За зв'язком злочинця з жертвою, поділяють на такі, що чиняться особами: які давно знали потерпілого, або перебували з ним у родинних, дружніх чи інших тісних стосунках; що знали потерпілого до вчинення злочину, але недостатньо добре, або отримали інформацію про нього зі слів інших осіб; що випадково познайомилися з

потерпілим у день здійснення злочину; що не знали потерпілого і визначили його в якості об'єкта нападу чи вимагання за певними ознаками.

Об'єктом злочину можуть бути окремі особи, при яких безпосередньо знаходяться предмети злочинного посягання (гроші, цінності, одяг, зброя й ін.). Так, корисливо-насильницьких злочини можуть бути вчинені проти окремих осіб і їхнього майна: поза приміщеннями і транспортними засобами; що знаходяться в яких-небудь приміщеннях; що переміщуються на транспорті. За статевої ознаки жертви можуть бути як чоловіками, так і жінками. За віком: неповнолітні, та особи зрілого віку.

Предметами викрадення можуть бути: гроші, іноземна валюта, цінні папери; дорогоцінні і рідкоземельні метали, дорогоцінне і напівкоштовне каміння та ін.; різноманітні товари побутового призначення; автомобілі, мотоцикли і мопеди; наркотичні засоби і психотропні речовини, прекурсори, отруtnі, сильнодіючі та радіоактивні речовини; зброя, боєприпаси, вибухові речовини і пристрої.

Корисливо-насильницькі злочини, що вчинюються неповнолітніми в залежності від місця їх здійснення можна розділити на: вчинені в умовах населених пунктів або поза них. За способом проникнення розрізняються корисливо-насильницькі злочини: які не потребують спеціальних прийомів для того, щоб опинитися з потерпілим у відповідному місці, що характерно для грабежів і розбійних нападів на вулицях, у під'їздах, парках і приміщеннях з вільним доступом; які потребують проникнення на об'єкт обманним шляхом, або з використанням довіри потерпілого (родичі, знайомі й ін.); які потребують проникнення на об'єкт за допомогою злому дверей, вікон, відмикання замків; які потребують проникнення усередину відповідного приміщення шляхом застосування чи погрози застосування насильства стосовно потерпілого.

Характер і спосіб насильницьких дій неповнолітніх дозволяють розділити корисливо-насильницькі злочини на вчинені із застосуванням: фізичного насильства; психічного насильства (останнє властиво такому виду корисливо-насильницьких злочинів як вимагання). Дії із застосування насильства можуть здійснюватися за допомогою: вогнепальної зброї; газової чи пневматичної зброї; вибухових речовин; холодної зброї; отруйних речовин; спеціально підготовлених знарядь; випадкових знарядь і предметів побутового призначення. При погрозі застосування насильства можуть використовуватися також макети вогнепальної зброї і вибухових пристроїв.

За характером дій неповнолітніх, пов'язаних із заволодінням майна, корисливо-наси́льницькі злочини можна розділити на такі, що супроводжуються негайним вилученням самим злочинцем майна, яке ним же знайдено або видано на його вимогу потерпілим, а також на такі, що переносять момент заволодіння конкретним майном чи одержання права на нього на більш віддалений термін, встановлений злочинцем, які він отримує від потерпілого (при вимаганні).

Дії по приховуванню злочинів можна класифікувати в залежності від їхньої спрямованості: на сам факт злочину; своєї участі в злочині; слідів злочинних дій. За характером приховування виділяються злочини, що пов'язані із: застосуванням засобів маскування зовнішності; приведенням жертви в невідомий чи безпомічний стан; з убивством жертви, свідків, очевидців, а також осіб, які намагались припинити злочин чи затримати злочинця (злочинців); інсценуванням іншої події; застосуванням засобів та прийомів, що утруднюють виявлення слідів і доказів [2, с. 496]

За наслідками стосовно потерпілого корисливо-наси́льницькі злочини поділяються на ті що: не заподіяли шкоди його фізичному здоров'ю і не залишили слідів на тілі потерпілого; заподіяли шкоду фізичному здоров'ю потерпілого й залишили внаслідок цього поверхневі чи проникливі ушкодження тканин чи органів; викликали смерть особи на місці злочину чи за його межами.

Наведена класифікація корисливо-наси́льницької злочинної діяльності неповнолітніх і різних видів корисливо-наси́льницьких злочинів сприяє розробці досить повної і разом з тим диференційованої їх криміналістичної характеристики, розумінню генезису кримінальних і слідчих ситуацій, постановці криміналістичних завдань та побудові загальних і окремих слідчих версій, розробці методик вузької спрямованості розкриття злочинів, правильному вибору напрямку їх розслідування.

Список бібліографічних посилань: 1. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Фенікс, 2007. 260 с. 2. Аркуша Л. І. Структура методики розслідування організованої злочинної діяльності, яка супроводжується корумпованими зв'язками. *Актуальні проблеми держави і права*. 2001. Вип. 11. С. 496–498.

Одержано 13.10.2019